

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

ЄДНІСТЬ НАВЧАННЯ І НАУКОВИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ – ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП
УНІВЕРСИТЕТУ

Збірник наукових праць
звітно-наукової конференції викладачів
кафедри економічної теорії за 2015 рік

16 березня 2016 р.

м. Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2016

УДК 330.101

ББК 65я43

Є 34

*Рекомендовано до друку**Вченою радою факультету соціально-психологічних наук та управління
(протокол № 3 від 22 червня 2016 року)*

Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : Збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів кафедри економічної теорії за 2015 рік, 16 березня 2016 р. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – 34 с.

Збірник вміщує статті звітно-наукової конференції викладачів кафедри економічної теорії, яка відбулася 16 березня 2016 року. На конференції були обговорені актуальні проблеми економічної теорії і господарської практики в Україні та в інших країнах світу.

Представлені у матеріалах науково-практичної конференції тези учасників подані в авторській редакції та відображають власну наукову позицію авторів. Автори тез несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, наукової термінології, імен власних, джерел посилання.

Редакційна колегія

В.Б. Євтух член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор
(головний редактор)

В.П. Бех доктор філософських наук, професор

О.С. Падалка доктор педагогічних наук, професор

Л.В. Страшинська доктор економічних наук, професор

Л.А. Підпригора кандидат економічних наук, доцент

Ю.В. Бицюра кандидат економічних наук, доцент

© Редакційна колегія, 2016

© Автори статей, 2016

© НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016

ЗМІСТ

<i>Страшинська Л. В.</i> Макроекономічна політика держави: пріоритети розвитку.....	4
<i>Бицюра Ю. В.</i> Структура економічної системи та її удосконалення в умовах формування постіндустріального суспільства.....	7
<i>Лабурцева О. І., Страшинська Л. В.</i> Методичні підходи до оцінювання ефективності соціально-етичного маркетингу.....	10
<i>Петришина Н. В.</i> Еволюція наукової думки щодо змісту категорії «продуктивні сили».....	13
<i>Підпригора Л. А.</i> Тіньові схеми реалізації державної власності в економіці України.....	17
<i>Сандугей В. В.</i> Перспективи розвитку українського ринку праці в контексті євроінтеграції.....	21
<i>Скиба М. В.</i> Розвиток сучасної політичної економії в Україні.....	25
<i>Шульга О. А.</i> Місце і роль аграрних відносин в системі економічних відносин сучасного суспільства.....	28
<i>Люхіна В. В.</i> Модернізація як основа забезпечення конкурентоспроможності національної економіки.....	31

Страшинська Л. В.,

доктор економічних наук, професор

МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ: ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ

Соціально-економічний розвиток України має спрямовуватися у єдине поле сучасного поступу передових країн світу у контексті подальшого поширення євроінтеграційних процесів та підвищення ефективності функціонування системи національного господарства. Досягнення динамічного розвитку і конкурентоспроможності економіки України можливе лише за умови використання принципово нових підходів та інструментів формування макроекономічної політики, що визначає актуальність пропонованого дослідження.

Метою дослідження є аналітична оцінка макроекономічної політики держави та окреслення пріоритетів її перспективного розвитку.

Сучасні реалії свідчать про певні негативні тенденції, які відбуваються на тлі реформування економіки України, а саме: структура економіки залишається відсталою (низькою є частка галузей переробної промисловості у виробництві й експорті, експорт високотехнологічної продукції (4,7%) залишається на рівні відсталих країн і далеко позаду середньосвітового показника (17,6 %); витрати на науку та інновації (0,5-0,7 % від ВВП) утримі відстають від середньосвітового показника (2,2%) і в 4,5 рази – від показника розвинутих країн; недостатньо розвинутим залишається малий і середній бізнес; соціальна політика певною мірою є неадресною, найчастіше доводиться допомагати постачальникам товарів і послуг, а не споживачам, а інколи ці послуги частіше споживають ті громадяни, які менше за інших потребують такої допомоги; за енергоємністю економіка України перебуває серед десяти найбільш відстаючих країн у світі (на 1 долар енергоресурсів Україна виробляє ВВП на 2,5 долара, тоді як середньосвітовий показник – 5 доларів, а в розвинутих країнах він сягає 9-10 доларів), незважаючи на певні сподівання, нашої державі так і не вдалося протягом останніх років здобути користь від власного геополітичного і гео економічного положення) [1, с. 8].

Зростання економіки тісно пов'язане з рівнем інвестицій, відносний обсяг яких в економіку України у 2-2,5 рази відстає від потрібного рівня (з урахуванням вимоги щорічного приросту ВВП на 6%). Подальший розвиток економіки, який базується на концепції випереджувального стимулювання попиту, не може обійтись без відносного скорочення споживання. У коротко- та середньостроковий періоди інвестиції з внутрішніх джерел сприяють зростанню ВВП більше, ніж ПІІ: мультиплікативний ефект перших вищий. На довгостроковий період ефективність ПІІ вища, оскільки вони сприяють

відновленню елементів основного капіталу і технологічним змінам. Усе це доведеться враховувати при формуванні державної інвестиційної політики, виборі джерел, інструментів, інститутів.

Нарощування інвестицій передбачає перебудову фінансової системи: потрібні «довгі», інвестиційні гроші. Нинішня структура системи фінансового посередництва, коли активи комерційних банків становлять 92% усіх активів фінансових компаній, не є ефективною. Комерційні банки – інститути з «короткими» грошима, як правило кредитують бізнес, але не вкладають коштів. Нові інститути кредитування з «довгими» грошима мають бути спроможними створювати конкурентні робочі місця, відзначатися великим мультиплікаційним ефектом та викликати позитивний побічний ефект у суміжних галузях економіки.

Система генерації «довгих» грошей передбачає залучення інвестиційних фондів, пенсійних фондів, страхування тощо. На жаль, в Україні розвиток цих інститутів фінансового посередництва відбувається не зовсім коректно. Зокрема, понад 50% активів українських недержавних пенсійних фондів (НПФ) розміщено як депозити комерційних банків, через це Фонд перетворює «довгі» гроші знову на «короткі». Таку ситуацію потрібно виправити, а саме депозити НПФ у банках мають бути суворо обмеженими (не більше, ніж 10% активів) і вкладатися лише з урахуванням вимог диверсифікації активів фінансових посередників.

Україні доцільно було б створити державний фонд економічного розвитку – інвестиційний фонд «Україна» на основі стерилізації частини коштів-трансфертів, які надходять у країну в результаті переказування грошей українськими трудовими мігрантами, які працюють за кордоном. За рахунок цих фондів можна було б профінансувати великі пріоритетні проекти національного значення. Грошово-кредитна політика при цьому має бути стимулюючою, з певним розширенням пропозиції грошей.

Кабінету Міністрів варто перейти до політики прямого стимулювання зростання в низці галузей економіки: високі, енергозберігаючі технології, нетрадиційна енергетика; сегменти, пов'язані з геоекономічним положенням України (транспорткування товарів та послуг), природними та земельними ресурсами країни (сільське господарство), використання високого розумового потенціалу нації, космічна промисловість тощо. При цьому необхідно сприяти зростанню пропозиції в цих секторах економіки: на партнерських умовах залучати гроші приватного капіталу, а також на основі будівництва, інвестування, експлуатації і трансферту потужностей. Фінансування слід здійснювати за рахунок коштів бюджету і фонду економічного розвитку.

Особливих підходів вимагають структурні реформи. Необхідно скоротити кількість ліцензій на ту чи іншу економічну діяльність до 30–40; спростити податкову систему (замість 28 податків та різних виплат залишити 10–15); значно скоротити кількість документів на оформлення експорту та

імпорту (замість існуючих нині шести і восьми документів передбачити максимум 2–3); суттєво збільшити поріг малого бізнесу; спростити систему реєстрації бізнесу; ведення будівництва та отримання документів на право власності; встановити суворий контроль за ступенем монополізації імпорту, концентрації виробництва; передбачити ефективну систему часткового вилучення монопольних прибутків; встановити чіткі та зрозумілі стандарти строків і якості обслуговування бізнесу з боку державних чиновників тощо.

Згідно зі звітами Світового банку останнім часом було суттєво поліпшено систему старту (початку) бізнесу, проведено серйозну роботу з реєстрації власності. Кадастр країни ввів тимчасові ліміти на проходження пред'явлених документів. Помітного прогресу досягнуто також у податкових органах завдяки введенню електронної системи оплати податків. Проте необхідно буде зменшити корупцію (нині Україна посідає 144-те місце за індексом корупції серед 176 держав); зменшити кількість актів бюрократичного втручання; всюди поширювати електронну систему реєстрації, регулювання та відстеження бізнесу; забезпечити найвигідніші умови зростання малого та середнього бізнесу. В Україні протягом року підприємцю потрібно 28 днів для оплати податків, 375 днів для початку будівництва, 69 днів для реєстрації власності, 39 днів для оформлення документів на експорт і 33 дні для оформлення документів на імпорт. Ці строки за 1–2 роки слід скоротити в десятки разів, процедури реєстрації зробити абсолютно прозорими, автоматизованими (електронними), виключати будь-яке посередництво з боку бюрократа-чиновника.

З огляду на все зазначене вище, з ціллю подолання негативних наслідків у найближчій перспективі Україні доведеться реалізовувати багатofункціональну макроекономічну політику, основною метою якої є інтеграція в європейські економічні структури.

Особливості цієї економічної політики полягають у наступному:

- посилений розвиток наукомістких, інноваційних та експортноорієнтованих галузей економіки шляхом державного патерналізму і партнерства з приватним сектором економіки;
- недопущення погіршення платіжного балансу;
- керований курс національної валюти з метою його поступового і послідовного зниження;
- орієнтація фінансової системи на виробництво і відтворення «довгих» інвестиційних грошей, розв'язання проблеми монополії комерційних банків у системі фінансового посередництва країни;
- відмова від політики повсюдного (в усіх галузях і сферах економіки) стимулювання попиту, перехід до селективного стимулювання пропозиції, застосування практики стимулювання попиту лише в деяких галузях економіки;
- реалізація гео економічних переваг країни.

Подальший розвиток економіки України потребує створення системи генерації нових виробничих потужностей, нових продуктів, нових галузей

економіки і на цій основі забезпечення зростання попиту. Економічне зростання має бути забезпечено через розширення сукупної пропозиції, збільшення частки інвестицій щодо ВВП, упорядкування інвестиційних процесів. Крім того, економічне зростання має бути стійким; диверсифікованим за галузевою структурою, за номенклатурою продукції та послуг; забезпеченим за рахунок конкурентоспроможних робочих місць, створення умов для поступового повернення українських трудових мігрантів. Державі доведеться здійснювати неоіндустріалізацію економіки країни: без чітких державних програм, без макроекономічних механізмів перетікання коштів не вдасться розв'язати проблему модернізації транспортної інфраструктури, енергетики, а також досягти прискореного розвитку наукомістких, інноваційних галузей економіки.

Використана література:

1. Смовженко Т., Багратян Г., Кравченко І. Питання макроекономічної політики України на 2014-2019 рр.: експертно-аналітична доповідь. – К.: УБС НБУ, 2014. – 54 с.
2. Соціально-економічна ситуація в Україні за підсумками 2014 року та січень-лютий 2015 року. // Матер. розширеного засідання Антикризисної ради громадських організацій України та Правління УСПП. – К.: 03 квітня 2015 р.
3. Кінах А. Деіндустріалізація набагато небезпечніше дефолту // Вісник УСПП. – №1 (37) березень 2015 р. – С. 6–8.

Бицюра Ю. В.,

кандидат економічних наук, доцент

СТРУКТУРА ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Активне формування постіндустріального суспільства у розвинутих країнах світу характеризується удосконаленням структури економічної системи. Все більшого значення набуває розвиток сфери послуг, нових науковомістких технологій, рівень підготовки фахівців та ін.

Теоретико-методологічні та практичні основи дослідження проблем удосконалення **структури економічної системи** в умовах формування постіндустріального суспільства відображені в працях відомих зарубіжних та вітчизняних вчених: Ю. Бажала, Д. Белла, В. Вернадського, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Семиноженка, Е. Тоффлера, Л. Федулової, А. Чухна та ін.

Метою дослідження є аналіз структурних змін економічної системи в умовах формування постіндустріального суспільства.

Економічна система – це сукупність взаємопов'язаних і відповідним чином упорядкованих елементів економіки, що утворюють певну цілісність, економічну структуру суспільства. Основними структурними елементами

економічної системи є: продуктивні сили, економічні відносини і механізм господарювання [2, с.66].

Досягнення високого рівня науково-технічного прогресу і продуктивності суспільної праці у передових країнах ЄС та США свідчать про значний прогрес у розвитку їхніх продуктивних сил. Основні чинники виробництва (праця, земля, капітал) все більше спрямовуються і займають домінуючу частку у сфері послуг.

Так, у 1997–2015 рр. частка сфери послуг у США зросла з 74,67% до 77,98%, ЄС – з 68,55% до 74,10%, Швейцарії – з 70,54% до 73,00%, Японії – з 65,68% до 71,97%. Паралельно зі зростанням сервісної економіки розвинутих країн, все більша частка трудових ресурсів зосереджується в сфері послуг. Лише за період 2000–2013 рр. частка зайнятих у сфері послуг в країнах ЄС зросла з 62,7% до 71,0%. У 1956–2013 рр. цей показник зріс стрімкими темпами у США – з 52,8% до 81,0%, Великій Британії – з 46,5% до 80,3%, Фінляндії – з 21,9% до 73,9%, Німеччині – з 37,2% до 70,6%, Японії – з 38,6% до 70,5% [5].

В Україні також спостерігається прогресивна тенденція до зміни структури економіки на користь сфери послуг. Так, частка сфери послуг у виробництві у 2014 р. досягла рівня 62,2% ВДВ, а частка зайнятих у цій сфері зросла до 62,7% [4]. Такі дані були характерні для розвинутих країн ще у 90-х рр. ХХ ст. Тобто відставання України за якісними змінами у технологіях виробництва і структурі національної економіки складає близько 20–30 років! Якщо Україна не буде прискореними темпами розбудовувати економіку за принципами постіндустріального розвитку, то вона ризикує й надалі залишитись на рівні «напівпериферії» яка лише обслуговує розвинуті країни «центру».

Постіндустріальне суспільство формується під впливом інтелектуальної технології і саме інформація та знання є його основою [1, с.151]. Прогрес суспільства тепер залежить від успіхів у сфері знань, тобто від прискореного розвитку науки та освіти [1, с.288]. Інформація та знання дедалі більше перетворюються в безпосередню продуктивну силу, стають визначальними чинниками сучасного постіндустріального виробництва. При цьому, впровадження інновацій все більше залежить від розвитку теоретичного знання.

Методи організації та управління виробництвом в системі продуктивних сил економічної системи також удосконалюються. В умовах утвердження постіндустріального суспільства, значну роль відіграють методи контролю і оцінки можливих напрямів розвитку технологій. Прийняття управлінських рішень відбувається на засадах нової «інтелектуальної технології».

Система економічних відносин складається з техніко-економічних, організаційно-економічних, соціально-економічних відносин. Відносини між людьми з приводу створення та використання ними засобів та предметів праці все більше спрямовані на гармонізацію суспільства та природи. Процес виробництва екологізується, виготовлення необхідних життєвих благ здійснюється при ефективному використанні ресурсів та непогіршенні стану

природного середовища з метою найбільш повного задоволення зростаючих потреб нинішнього та майбутніх поколінь.

Головним чинником соціальної диференціації стає не власність на нагромаджене матеріальне багатство, а рівень знань. В постіндустріальному суспільстві виникає новий клас професійних фахівців, представники якого на політичному рівні виступають в якості експертів або технократів. Тобто політична влада згодом повинна зосередитись в руках вчених-фахівців. Основними інститутами стають університети, наукові інститути та дослідницькі організації, що забезпечують створення, обробку, нагромадження та передачу теоретичних знань як стратегічного ресурсу суспільства. Основним принципом розподілу в новому суспільстві є принцип «рівності результату», згідно з яким результати активності талановитих учених є суспільним надбанням і мають бути доступні всім.

Аналіз нової стадії суспільного розвитку потребує доповнення характеристикою економічних відносин власності. Необґрунтованим є твердження Д. Белла та деяких інших західних економістів про перетворення власності на юридичну фікцію. Навіть за розвитку суспільства за принципом «рівності результату» функціонують відносини з приводу привласнення результатів діяльності вчених, інтелектуальної власності (патентів, ноу-хау, комп'ютерних програм та ін.).

Теоретичні знання виражають лише один з аспектів функціонування науки і відносин власності з приводу привласнення її результатів у різних сферах економіки. Прикладні дослідження й розробки є єдиною ланкою між теоретичними знаннями та різними галузями виробництва [3, с.140–141].

В рамках модифікації господарського механізму, удосконалюються форми і методи регулювання економічних процесів та суспільних дій господарюючих суб'єктів. Так, в практиці здійснення економічної політики розвинутих країн все більше використовують такі засоби: збільшення штрафів за забруднення довкілля, стимулювання розробки і впровадження інновацій пільговим оподаткуванням та кредитуванням тощо.

Використана література:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл; Перевод с англ. Изд. 2-ое, испр. и доп. – М.: Academia, 2004. – 788 с.
2. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / за ред. В.Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с.
3. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій; за ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ. – Т.2. – 2006. – 568 с.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. The World Factbook / Central Intelligence Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>.

Лабурицева О. І.,

доктор економічних наук, професор,

Страшинська Л. В.,

доктор економічних наук, професор

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ

Суттєве загострення глобальних соціально-економічних та ресурсно-екологічних проблем наприкінці ХХ століття визначило необхідність радикальної зміни парадигми розвитку цивілізації, а саме переходу до так званої моделі сталого розвитку, в рамках якої забезпечується взаємозв'язок та інтеграція економічних, соціальних і екологічних цілей розвитку [1]. Концепція соціально-етичного маркетингу, що з'явилася наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років, фактично являє собою проєкцію ідей сталого розвитку на сферу компетенцій маркетингової діяльності. За широко відомим визначенням Ф. Котлера, концепція соціально-етичного (освіченого, соціально відповідального) маркетингу проголошує завданням організації визначення потреб, бажань та інтересів цільових ринків та їх задоволення більш ефективними та продуктивними, ніж у конкурентів, способами, що зберігають або підвищують добробут як споживачів, так і суспільства в цілому [2, с. 48].

Незважаючи на широку популярність концепції соціально-етичного маркетингу в теорії і практиці маркетингової діяльності, однією з найменш досліджених до теперішнього часу залишається проблема оцінювання його ефективності – як для конкретної організації, так і для суспільства в цілому.

Порівняно зі звичайною концепцією маркетингу у соціально-етичному маркетингу на вибір організацією способів задоволення потреб цільових ринків накладаються додаткові обмеження, оскільки придатними визнаються лише ті способи, що зберігають або підвищують добробут споживачів та суспільства в цілому. В більшості випадків використання цих способів потребує суттєвих додаткових витрат, тоді як приріст результату для організації виглядає не настільки очевидним. Це зумовило поширення думки про те, що впровадження соціально-етичного маркетингу завжди змушує поступитися економічною ефективністю заради досягнення гуманних соціальних та екологічних цілей. Але згодом, і насамперед у найбільш розвинених країнах, соціальні та екологічні витрати почали розглядатися як інвестиції у майбутнє і навіть як засіб забезпечення конкурентної переваги. Щоб з'ясувати, яка з двох зазначених точок зору і за яких умов може вважатися більш обґрунтованою, розглянемо загальний концептуальний підхід до оцінки ефективності соціально-етичного маркетингу.

Поняття «ефективність» зазвичай розглядають у двох аспектах:

- ефективність (англ. *effectiveness*) як оціночна характеристика результату певного процесу, що відображає ступінь досягнення встановленої мети або виконання завдання (якісний аспект); у цьому варіанті ефективність вимірюється як частка або відсоток – чим вище частка або відсоток, тим краще отриманий результат, оскільки він ближче до запланованого;
- ефективність (англ. *efficiency*) як відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, що визначається як відношення ефекту, результату до витрат чи видатків, що зумовили його отримання (кількісний, економічний аспект); чим кращий результат і менші витрати на його досягнення, тим вище ефективність діяльності.

Під оцінкою ефективності маркетингової діяльності розуміють комплексний причинно-наслідковий аналіз результатів діяльності підприємства з метою виявлення відхилень, причиною яких було впровадження маркетингових ініціатив або використання інструментів маркетингу; іншими словами, це оцінка внеску маркетингу в результуючі показники підприємства за алгоритмом «як було без маркетингу (базовий показник) – що покращилось завдяки маркетингу (тактичний показник) – як маркетинг вплинув та вплине на діяльність у наступному періоді (скорегований екстрапольований стратегічний показник)».

З вищесказаного випливає, що незалежно від аспекту оцінювання ефективності маркетингу – якісного чи кількісного – перш за все необхідно визначити показники, що характеризують результати діяльності підприємства і можуть змінюватися під впливом маркетингових заходів. За використання якісного аспекту оцінки ефективності фактичні значення показників порівнюються з запланованими, а за кількісного аспекту – з витратами, що зумовили досягнення цих фактичних значень.

Для систематизації результатів діяльності підприємства, на які може вплинути впровадження технологій соціально-етичного маркетингу, пропонується врахувати такі міркування.

По-перше, невіддільний зв'язок концепції соціально-етичного маркетингу з більш загальною концепцією сталого розвитку зумовлює доцільність урахування трьох видів результатів діяльності підприємства: економічних, соціальних та екологічних.

По-друге, значення концепції соціально-етичного маркетингу для підприємства традиційно розглядають з двох позицій – внутрішньої і зовнішньої. З внутрішньої позиції враховуються результати діяльності підприємства безпосередньо для нього ж (орієнтація на внутрішнє маркетингове середовище), з зовнішньої – для мікро- і макросередовища (орієнтація на зовнішнє маркетингове середовище).

Результати діяльності підприємства, що можуть змінюватися внаслідок впровадження технологій соціально-етичного маркетингу, систематизовано на рис. 1. Потрібно підкреслити, що різні види результатів щільно пов'язані між

собою, і їх практично неможливо розмежувати. Так, при зростанні обсягів продажів і виручки можна спостерігати як підвищення прибутку за відсутності заходів, спрямованих на підвищення оплати праці і захист зовнішнього середовища, так і зменшення прибутку за наявності таких заходів. Отже, при несистемному, вибірково оцінюванні лише деяких результатів впровадження технологій соціально-етичного маркетингу, як слушно наголошує Т.Л. Короткова, оцінки можуть бути суперечливими, що не лише ускладнює прийняття рішень, але й призводить до хибних висновків щодо доцільності впровадження соціально-етичної концепції маркетингу [3].

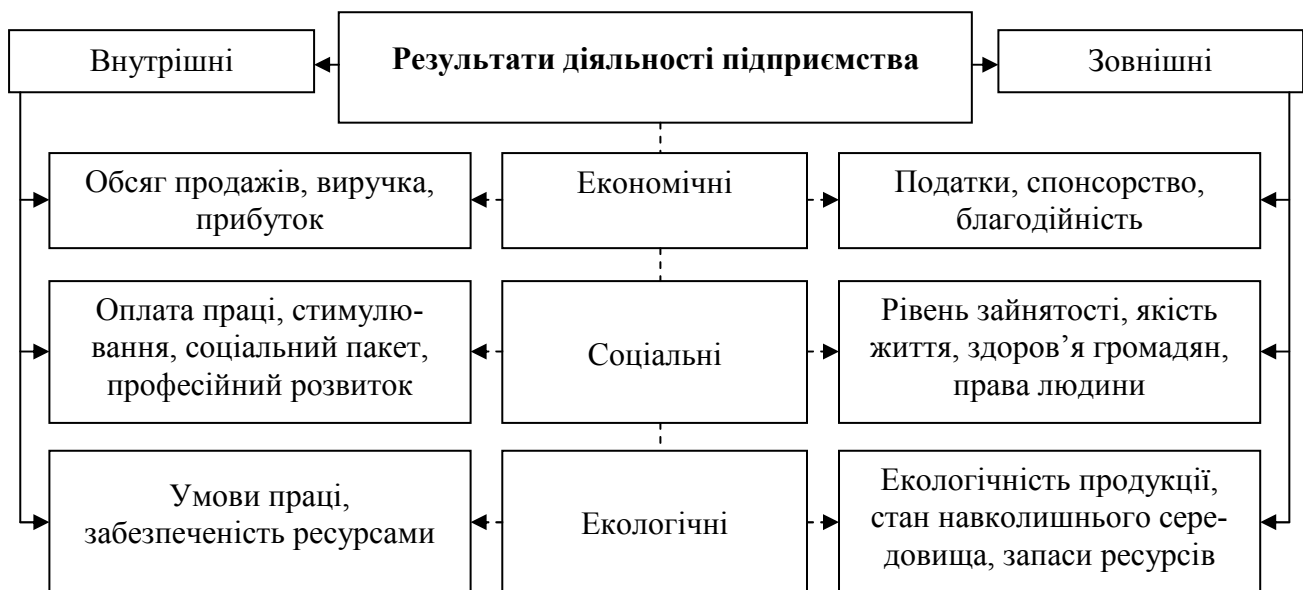

Рис. 1. Результати діяльності підприємства, на які впливає впровадження технологій соціально-етичного маркетингу

Додаткові проблеми створює й те, що спроби кількісної оцінки соціальних та екологічних результатів впровадження технологій соціально-етичного маркетингу в єдиних вимірниках приречені на невдачу. Найчастіше можливі лише якісні оцінки за різноманітними критеріями, які не мають спільного виміру. Так, наприклад, щодо впливу соціально-етичного маркетингу на рівень професійного розвитку персоналу, стан здоров'я споживачів продукції, рівень захисту прав людини тощо можливі лише лінгвістичні (описові) або експертні оцінки. Проте, відмовлятися від урахування зазначених аспектів недоцільно, оскільки картина результатів впровадження технологій соціально-етичного маркетингу в такому разі буде недостатньо об'єктивною.

На сьогодні найбільш глибоко і послідовно опрацьовано теоретико-методичні підходи до оцінювання економічної складової ефективності маркетингу. Отже, безпосереднє збільшення прибутку внаслідок впровадження технологій соціально-етичного маркетингу може відбутися внаслідок:

- підвищення ціни на продукцію, яка краще задовольняє потреби споживачів та суспільства порівняно з існуючими аналогами, за умови, що споживачі визнають це і погоджуються платити відповідну ціну;

- зменшення змінних витрат на одиницю продукції або постійних витрат;

- збільшення обсягу продажів в натуральному вимірі, за умови, що продукція соціально відповідальних компаній користується більшим попитом порівняно з існуючими аналогами.

Таким чином, економічна ефективність соціально-етичного маркетингу вирішальною мірою залежить від ставлення споживачів до соціально-етичної складової тієї цінності, що її пропонують компанії-виробники.

Ефективність соціально-етичного маркетингу з часом зростатиме, з одного боку, як невід’ємний наслідок об’єктивних тенденцій до ускладнення умов існування людства, і з іншого боку, як результат суб’єктивного зростання поінформованості й соціальної відповідальності як бізнесу, так і безпосередньо споживачів товарів та послуг. Певною мірою само здійснення соціально-етичного маркетингу через формування стійкої громадської думки створює умови для подальшого підвищення його економічної, соціальної та екологічної ефективності. Найбільш ефективним використанням концепції соціально-етичного маркетингу вбачається на висококонкурентних й мобільних ринках товарів масового споживання у розвинених країнах.

Використана література:

1. 19 спеціальна сесія ООН про підсумки сталого розвитку (Pіo+5, 1997 рік) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://kimo.univ.kiev.ua/ЕсCiv/33.htm>

2. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент / Ф. Котлер, К.Л. Келлер; 12-е изд. – СПб.: Питер, 2006. – 816 с.

3. Короткова Т.Л. Методология социально-этического маркетинга как основа реструктуризации бизнеса в сфере потребительских товаров и услуг [Электронный ресурс] / Т.Л. Короткова. – Режим доступа к ресурсу: <http://economy-lib.com/metodologiya-sotsialno-eticheskogo-marketinga-kak-osnova-restrukturizatsii-biznesa-v-sfere-potrebitelskih-tovarov-i-uslug#ixzz3IxxQ81Aj>

Петришина Н. В.,

кандидат економічних наук, доцент

**ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВОЇ ДУМКИ ЩОДО ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ
«ПРОДУКТИВНІ СИЛИ»**

Ринкова трансформація економіки України вимагає докорінних змін у формуванні нової моделі національної економіки, основою якої має стати “Стратегія сталого розвитку “Україна – 2020”. Метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у

світі. Задля цього рух уперед здійснюватиметься за векторами розвитку, безпеки, відповідальності та гордості [8]. Саме вектор гордості передбачає забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт. Україна повинна зайняти гідне місце серед провідних держав світу, створити належні умови життя і праці для виховання власних талантів, а також залучення найкращих світових спеціалістів різних галузей. Основою вищезазначеного є функціонування та розвиток продуктивних сил в економіці країни, і саме тому, дослідження змісту, структури та перспектив розвитку продуктивних сил має спиратися на теоретичний спадок, накопичений економічною наукою протягом її історичного розвитку. Це є важливою умовою розуміння теоретичних витоків та засад сучасних наукових поглядів на визначення категорії «продуктивні сили».

Проблемам визначення сутності та дослідження процесів розвитку продуктивних сил присвятили свої дослідження багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Вебер А., Вернадський В., Ліст Ф., Рікардо Д., Туган-Барановський М., Тюнен І., Беляєв О.О., Кривенко К.Т., Мочерний С.В., Савчук В.С. Продуктивні сили з позиції регіональної економіки досліджували такі науковці як: Долішній М., Дорогунцов С., Заставний Ф., Захарченко В., Клиновий Д., Олійник Я., Чернюк Л., Фащевський М., Щурик М. та ін.

Актуальність дослідження продуктивних сил підсилюється невирішеністю низки питань щодо економічного змісту продуктивних сил та їх модернізації в економіці. Зокрема, досі немає чіткої стратегії розвитку продуктивних сил України, неоднозначно трактується поняття продуктивних сил вітчизняними та зарубіжними науковцями. Результати досліджень свідчать про те, що проблема визначення продуктивних сил залишається відкритою, і однозначної відповіді на це питання не існує.

Мета дослідження - дослідити еволюцію наукової думки щодо змісту продуктивних сил, розглянути структуру «продуктивних сил» та вказати на необхідність створення концепції модернізації продуктивних сил.

Продуктивні сили є ключовим елементом економіки будь-якої країни. Провідні економісти розглядали поняття продуктивних сил з давніх часів. Так, у XV ст. В. Петті та А. Сміт говорили, що «живі діючі сили» та їх набуті корисні творчі здібності є основним капіталом. На противагу їх поглядам, англійський економіст Т. Мальтус, стверджував, що неконтрольоване зростання народонаселення є причиною злиденності, а Д. Рікардо вважав, що справжні продуктивні сили – це зростаюча потужність машин і техніки, які ототожнював з капіталом.

Ф. Ліст визначав продуктивні сили як наявні у людини чи суспільства сили виробляти багатство, як здатність продукувати цінності. Він писав: «Причини багатства суть щось зовсім інше, ніж саме багатство. Якщо людина може володіти багатством, тобто міноюю цінністю, але якщо вона не володіє

здатністю виробляти цінні предмети в більшій кількості, ніж споживає, то вона буде бідніти [4].

А. Вебер та І. Тюнен у 1826 р. у праці «Ізольована держава» показали, що розміщення промисловості є наслідком просторового розподілу надлишків сільськогосподарської продукції, яка використовувалась як продовольство для робітників і як сировина для виробництва.

Категорію «продуктивні сили» обґрунтував Карл Маркс, на його думку, продуктивні сили це перехід від найнижчих природних до суспільних, а потім і до найвищих загальних продуктивних сил. При цьому природні продуктивні сили розглядалися ним як стосовно природи самої людини і сил оточуючої його природи [5, с. 521]. Суспільні продуктивні сили історично виникають у процесі об'єднання та поділу праці, зростання суспільного характеру виробництва. Загальні продуктивні сили формуються за умови опанування індивідумом сил природи за допомогою науки, науково-технічного прогресу. Основною складовою продуктивних сил є людина. К. Маркс головним багатством суспільства називав різноманітність здібностей і потреб індивідів, творчих обдарувань, рівень розвитку їх особистостей, їх виробничий досвід і знання, працелюбність і працездатність. Слід зазначити, що ці методологічні підходи зберігають свою актуальність і нині. Вони фактично покладені в основу сучасного трактування розвитку форм продуктивних сил.

Вагомий внесок у розроблення основ продуктивних сил зробили українські економісти минулого століття М. Туган-Барановський, В.І. Вернадський. Відомий економіст М. Туган-Барановський вважав, що продуктивними силами є не лише матеріальні, а й духовні фактори виробництва (ідеї і психологія людей, національна самосвідомість), тому це поняття більш глибоке, ніж «матеріальні фактори виробництва» [6, с. 53]. Академік В.І. Вернадський виділяв сили природи, називаючи їх природними продуктивними силами, зокрема це: багатства надр, ґрунтів, продукти тваринного і рослинного світу, джерела механічної енергії(виділив сили народу, які він ще назвав «живі сили»:здатність до роботи, чесність, моральні і розумові здібності та ін.). Духовні сили, на його думку, є основною, визначальною умовою національного багатства. Володіючи ними, народ здобуде собі необхідні сили природи [2, с. 337].

Розглядаючи економічний зміст поняття «продуктивні сили» економістами цього століття, слід виділити спільні погляди таких економістів як: Мочерний С.В., Кривенко К.Т., Савчук В.С., Беляєв О.О. Так, продуктивні сили – це фактори, які забезпечують перетворення речовин природи, відповідно до потреб людей, створюють матеріальні та духовні блага і визначають зростання продуктивності суспільної праці [1, с.115].

Саме людина є фактором виробництва і його основною продуктивною силою. Структура продуктивних сил не обмежується структурою факторів виробництва, основними з яких є людський ресурс, земля і створювані

людиною різноманітні засоби виробництва. Структуру продуктивних сил слід розглядати за сферами, галузями, первинними ланками виробництва тощо. У своєму розвитку продуктивні сили проходять ряд шаблів: природні продуктивні сили; суспільні продуктивні сили; загальноінтелектуалізовані продуктивні сили [7, с. 62]. Природні продуктивні сили можуть бути повністю зведені до природи самої людини і до сил навколишнього середовища — природного багатства, засобів життя і праці. Суспільні продуктивні сили виникають в результаті зростання суспільного характеру виробництва. Загальноінтелектуалізовані продуктивні сили формуються у передових країнах, це такі продуктивні сили, коли людський фактор виступає як загальний інтелект, а праця, як загальна наукова праця.

Сучасні продуктивні сили виступають у двох формах: 1) безпосередніх органів матеріального виробничого процесу; 2) духовно-соціальних продуктивних сил. Перша форма продуктивних сил є первинною, тобто є базою, на якій здійснюється розвиток духовно-соціальних продуктивних сил. Це продуктивні сили сфери матеріального виробництва, до якої належать такі галузі, як промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт і зв'язок, торгівля тощо [7, с. 65].

Продуктивні сили відображають взаємодію суспільства з природою, показують ступінь оволодіння силами природи і є головним показником і критерієм науково-технічного прогресу [8, с.121]. Також, слід зазначити, що в структурі продуктивних сил виділяють засоби праці і предмети праці, які в єдності утворюють засоби виробництва, та робочу силу працівників, що мають виробничий досвід і приводять у рух засоби виробництва. Оскільки головною продуктивною силою є людина, то вона приводить у рух елементи виробництва і є творцем більшості відтворюваних засобів виробництва, організатором виробництва матеріальних благ та послуг, забезпечує цілеспрямоване функціонування всієї системи продуктивних сил суспільства. У процесі історичного розвитку продуктивні сили постійно збагачуються, наповнюються якісно новим змістом.

Аналіз досліджуваних вище результатів існування поняття «продуктивні сили» підводить до наступних висновків: еволюція наукової думки щодо змісту поняття продуктивних сил має тривалу історію, сучасні погляди суттєво відрізняються від поглядів економістів минулого століття, які слід використати як базу для створення концепції модернізації продуктивних сил, яка має орієнтуватися на досягнення їх сталого розвитку і передбачати максимальне використання переваг територіального поділу праці, враховувати особливості природно-ресурсного та науково-виробничого потенціалу країни, долати існуючі диспропорції у територіальній структурі економіки країни, активізувати господарську діяльність у всіх районах України з метою створення національного продукту, захисту національного виробника та ін. На сьогодні, одним із основних шляхів подолання кризових явищ в економіці України є модернізація продуктивних сил, що дозволить підвищити техніко-

технологічний потенціал країни, її конкурентоспроможність, розв'язати соціально-економічні проблеми та забезпечити стале економічне зростання.

Використана література:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах/Ред. С. В. Мочерний та ін. - К.: Видавничий центр "Академія". - Том 3 («Академія») П — Я. - 2002. - 952 с.
2. Заблоцький Б. Розміщення продуктивних сил України: Національна макроекономіка : посібник / Б. Ф. Заблоцький. – К. : Академвидав, 2002. – 367 с.
3. Кузнецова Л.В., Салатюк Н.М., Соломка О.М. Політична економія: Курс лекцій для студентів напрямів галузі знань 0305 «Економіка та підприємництво» заочної форми навчання – К.: НУХТ, 2008.- 156 с.
4. Лист Ф. Национальная система политической экономии [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.lawlibrary.ru/izdanie2022009.html>.
5. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії // К. Маркс і Ф. Енгельс. Твори: пер. з другого рос. видання. – К. : Держполітвидав УРСР, 1963. – Т. 23. – 847 с.
6. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посіб. / С. В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К. : Академія, 2009. – 640 с.
7. Політична економія: Навч. посібник / К.Т. Кривенко, В.С. Савчук, О.О. Беляєв та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. К. Т. Кривенка. — К.: КНЕУ, 2001. — 508 с.
8. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020" від 12.01.2015 № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

Підпригора Л. А.,

кандидат економічних наук, доцент

ТІНЬОВІ СХЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Економічна криза 2008–2009 рр. негативно позначилася на ефективності державного регулювання національних економік, що спричинило, зокрема, послаблення механізмів протидії тінізації економіки. Як наслідок, стійка тенденція щодо зменшення масштабів тіньового сектору у розвинутих країнах Європи, яка спостерігалася, починаючи з 1999 року, змінилася, і у 2009 – 2010 роках обсяги тіньової економіки збільшилися [7]. Негативний вплив кризових явищ на рентабельність діяльності суб'єктів господарювання зумовив неспроможність їх функціонування у межах правового поля і обумовив перехід на часткову або повну діяльність поза межами легального сектора.

Упродовж розгортання кризи процеси тінізації економіки України відрізняються від тінізації розвинутих ринкових економік, що пов'язано з їх різною природою та функціями. Обсяг тіньової економіки в Україні з 2008 року почав різко зростати з 34 % до 38 % від ВВП у 2010 році [4, с.12].

Проблеми, пов'язані з поширенням тіньової економіки, окремими аспектами її функціонування та розробкою шляхів детінізації досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Б. Базилевич, В. Бордюк, О. Бурбела, З. Варналій, В. Гончарова, О. Мазур, О. Подмазко, І. Приварникова, А. Сухоруков, Т. Тищук, О. Турчинов, М. Флейчук, Ю. Харазішвілі, Д. Блейдс, П. Гутман, В. Танзі, Дж. Томас, Е. Фейг, М. Флемінг, Ф. Шнайдер та інші.

Слід відмітити, що у XXI ст. у практиці господарювання схеми тінізації національної економіки модифікуються, що зумовлює актуальність наукового дослідження цієї проблеми.

Аналіз тенденцій тінізації економіки України спирається на кількісні оцінки рівня тінізації економіки та співвідношення темпів зростання у тіньовій та офіційній економіці. Розрахунок рівня тіньової економіки в Україні здійснюється відповідно до Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки, затверджених наказом Мінекономіки від 18.02.2009 № 123 [3]. Інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка. В період з 2010 по 2013 роки рівень тіньової економіки в Україні скоротився на 3 % – з 38 % до 35 %. Однак така тенденція до скорочення даного показника не мала продовження. До початку 2015 року в умовах поширення цінкових та девальваційних шоків, ескалації військового конфлікту спостерігалось подальше суттєве зростання тіньової економіки, започатковане у 2013 році. У 2014 році рівень тіньової економіки в Україні зріс до 41%. У I кварталі 2015 року рівень тіньової економіки порівняно з відповідним періодом 2014 року збільшився ще на 5% до 47% від обсягу офіційного ВВП [5].

Збільшення рівня тіньової економіки в Україні в період з 2010 по 2015 роки пояснюється рядом причин. Зокрема, основними з них є:

- значне податкове навантаження на фонд оплати праці;
- звуження споживчого попиту з боку населення;
- значні обсяги продажу товарів через організовані ринки (тобто обсяги торговельних операцій, що є складноконтрольованими для фіскальних служб);
- руйнація значної частини виробничої та транспортної інфраструктури внаслідок військових дій на Сході України;
- втрата вітчизняними підприємствами економічних позицій на зовнішніх та внутрішньому ринках через розрив виробничих зв'язків та логістичних сполучень з окупованими територіями;
- здорожчання собівартості виробництва через девальвацію національної грошової одиниці;
- застосування країнами-членами Митного Союзу зовнішньоторговельних обмежень щодо вітчизняних товарів [2; 5].

Проаналізувавши динаміку та причини зміни обсягів тіньової економіки України у період з 2010 по 2015 роки, можна зробити наступні висновки: 1) під час стійкого економічного розвитку тіньова економіка виступає системним індикатором неефективності державного управління та несприятливих умов

ведення бізнесу, а також інструментом збагачення окремих суб'єктів ринку, близьких до влади; 2) у період економічних криз тіньова економіка відіграє роль «амортизаційної подушки», дозволяючи суб'єктам підприємницької діяльності підтримувати рівень власної конкурентоспроможності; 3) в період існування загроз національній безпеці та військових конфліктів на території країни зміна обсягів тіньової економіки, з одного боку, віддзеркалює тенденції щодо її перетворення на кримінальний бізнес, а з іншого — є реакцією бізнесу на зростання ризиків щодо його знищення [5].

Діяльність багатьох вітчизняних промислових підприємств різних форм власності досить часто містить тіньову компоненту: неправомірне відшкодування ПДВ, трансфертне ціноутворення, офшорні схеми, зловживання в тендерах із державних закупівель. Значного поширення набули організація та реалізація тіньових схем реалізації державної власності в економіці України. Серед основних з них можна назвати такі:

▪ *розкрадання державних активів та активів суб'єктів господарювання державного сектору економіки.* Найпоширенішими способами розкрадання та відмивання коштів державних підприємств є такі:

1) державним підприємством перераховуються кошти на користь підприємств (переможців тендерів), які пов'язані з керівництвом державного підприємства, в подальшому кошти перераховуються на користь фіктивних компаній для переведення в готівку;

2) новостворений суб'єкт господарювання, який не має найманих працівників та виробничих потужностей, отримує грошові кошти від державного підприємства, частина яких направляється на користь посередників для виконання умов тендеру, інша частина обготівковується або переводиться на рахунки посадових осіб державного підприємства та пов'язаних з ними осіб або підприємств;

3) отримані грошові кошти від державного підприємства за товари, роботи, послуги, в подальшому дробляться та розпорошуються серед значної кількості підприємств з ознаками фіктивності з призначенням платежу: фінансова допомога, цінні папери, переведення боргу з кінцевим обготівковуванням;

4) державним підприємством перераховуються кошти на користь суб'єкта господарювання без фактичного постачання товарів та надання послуг [6].

▪ *отримання доходів, отриманих від корупційних діянь з використанням державної власності.* Завдяки взаємодії корумпованої бюрократія, державно-монополістичних корпорацій та приватно-олігархічних холдингів створюються і діють такі найбільш поширені нелегальні схеми збагачення:

1) на найвищих щаблях економічної ієрархії корумпована бюрократія виділяє бюджетні кошти збитковим державним монополіям як інвестиції у

капітал, дотації, надбавки, індексації цін, кредити. У свою чергу, державно-монополістичні об'єднання через шахрайські схеми (завищення оплати послуг і товарів приватних компаній, продаж їм продукції за заниженими цінами) створюють штучні прибутки олігархічним конгломератам;

2) приватні олігархічні холдинги збагачуються внаслідок їх фінансування корумпованою владою через: пільги з оподаткування, включаючи неправомірно велике повернення ПДВ, головним чином – нелегальні (їх можна оцінити 40–50 млрд. грн.); бюджетні гарантії та кредити за окремими урядовими програмами і держзамовленнями – від 50 млрд. грн до 80 млрд. грн у різні роки; кредити рефінансування олігархічних банків, які видає НБУ [1];

3) на корупційних ринках державних послуг та суспільних благ їх ціною виступають хабарі і «відкати».

Отже, тінізація реалізації державної власності має свою специфіку, що виявляється через особливості використання різних тіньових схем. Взаємодія корумпованої бюрократії, державно-монополістичних корпорацій та приватно-олігархічних холдингів призводить до створення і реалізації нових тіньових схем, завдяки яким корумпованими чиновниками, олігархами, менеджерами державних монополій розкрадається державна власність.

Використана література:

1. «Бермудський» трикутник обкрадання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2015/11/13/567057/>

2. Інформаційно-аналітичні матеріали до засідання Національної тристоронньої соціально-економічної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ntser.gov.ua/.../Мінекономіки%20_03-17.

3. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 18.02.2009 № 123 "Про затвердження Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=4bb297a0-c900-404f-8c6f-5f76f18b1503>

4. Тіньова економіка в Україні: масштаби та напрями подолання: аналіт. доп. / Т. А. Тишук, Ю. М. Харазішвілі, О. В. Іванов; за заг. ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 96 с.

5. Тенденції тіньової економіки [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki>

6. Типові інструменти, способи та механізми розміщення і відмивання кримінальних доходів. Дослідження департаменту фінансових розслідувань Державної служби фінансового моніторингу України. 2015. - 48 с.

7. The Influence of the economic crisis on the underground economy in Germany and the other OECD-countries in 2010: a (further) increase [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/LatestResearch2010/ShadEcOECD2010.pdf>

Сандугей В. В.,

кандидат економічних наук, доцент

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Європейський вектор інтеграції України обумовлює низку наслідків як для всієї економіки, так і для окремих її ланок. Значний вплив євроінтеграція зумовлює на соціально-економічну сферу загалом та на ринок праці зокрема. Саме тому важливим питанням, що заслуговує всебічного дослідження, є вивчення особливостей впливу євроінтеграційних процесів на ринок праці та перспектив його розвитку.

Вагомий внесок у розробку теорії і практики ринку праці в умовах інтеграційних процесів зробили такі вітчизняні вчені: О.Білорус, В.Брич, В.Геєць, А.Колот, Е.Лібанова, І.Майданік, О.Малиновська, І.Петрова, С.Пирожков, О.Позняк та ін..

На наше переконання, першим проявом впливу євроінтеграції на вітчизняний ринок праці є трудова міграція робочої сили. На сучасному етапі розвитку міжнародна міграція населення є насамперед явищем економічним, зумовленим пошуками нового місця роботи за межами рідної країни, незважаючи на наявність різних мотивів (політичних, релігійних, національно-расових тощо), міждержавні переміщення робочої сили можуть мати різні економічні наслідки та призводити до виникнення досить складних проблем у країн-експортерів та імпортерів робочої сили.

Основні чинники трудової міграції українського населення зумовлені наступними проблемами на вітчизняному ринку праці: низьким рівнем заробітної плати на вітчизняному ринку праці та зубожінням значної частини населення України, в тому числі й серед працюючого населення; несприятливою політичною ситуацією та військовими діями на сході країни; нераціональною структурою галузевої та регіональної зайнятості; істотним якісним та кількісним перевищення пропозиції робочої сили над попитом; відсутністю перспектив кар'єрного зростання. Крім того, ще одним чинником масової еміграції українського населення за кордон вважаємо тотальну недовіру наших співвітчизників до держави та невіра у краще майбутнє. Так, за результатами опитування, проведеного Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М.В Птухи, причинами трудової міграції населення 38% опитуваних вважають низьку заробітну плату, складна політична та соціально-економічна ситуація в країні – 26%, відсутність можливостей самореалізуватись – 21%, за кордоном легше розпочати власний бізнес – 12%, інше – 3%. Важливим є той факт, що станом на 2014 рік з 6 млн. трудових мігрантів 56% працюють на ринках праці країн ЄС, Росії – 41,4%,

інші – 2,6%. Згідно даних Євростату, у 2015 році до країн ЄС емігрувало 303000, що вдвічі перевищує кількість емігрантів до РФ [5].

Однак, не зважаючи на низку негативних наслідків трудової міграції, варто зазначити, що одним із вагомих позитивних наслідків є міграційний капітал, що надходить у вітчизняну економіку, а враховуючи значні обсяги, його можна вважати важливим інвестиційним джерелом (Табл 1).

Таблиця 1

Кількість українських трудових мігрантів та обсяги їх грошових переказів

Країна	Кількість мігрантів (тис.осіб)	Обсяги грошових надходжень (млн. дол)
Росія	2000	5400
Країни ЄС в т.ч.:	2700	14600
Польща	1000	3000
Італія	500	4300
Греція	350	1600
Португалія	200	800
ФРН	110	1100
Іспанія	100	490
Решта країн ЄС	500	3100

Джерело: Eurostat, 2014 [5]

Враховуючи однозначність обраного курсу інтеграції України до ЄС, на наше переконання, кількість трудових мігрантів й надалі невпинно зростатиме.

Ще одним проявом впливу євроінтеграції на український ринок праці є іноземне інвестування, що призводить до появи нових суб'єктів підприємницької діяльності, видів зайнятості тощо. Станом на 1 лютого 2016 р. обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) з країн ЄС в економіку України становив 33154,9 млн. дол. США. У порівнянні, станом на початок 2015 р. обсяг прямих іноземних інвестицій з країн ЄС становив 35575,5 млн. дол. Зменшення обсягу акціонерного капіталу за вказаний період становить 2421 млн. дол.[2].

Основними інвесторами з Євросоюзу є Кіпр, ФРН, Нідерланди, Австрія та ін. (табл. 2).

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) з країн ЄС в економіку України

Країна	Обсяги прямих інвестицій на 01.02.2016 р. (млн. дол.)	у % до підсумку
Всього з країн ЄС-28	33154,9	100,0
Кіпр	12274,1	37,0
Німеччина	5489,0	16,6

Нідерланди	5108,0	15,4
Австрія	2354,3	7,1
Велика Британія	1953,9	5,9
Франція	1539,2	4,6
Італія	966,6	2,9
Польща	790,8	2,4
Угорщина	561,9	1,7
Люксембург	377,1	1,1
Іншікраїни ЄС	1740,0	5,3
<i>Довідково:</i>		
Всього в Україні	42851,3	x
Всього з країн ЄС-15	18778,4	x

Примітка. Інформацію наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: дані Державної служби статистики [2].

Обсяги прямих іноземних інвестицій з України в економіку держав-членів ЄС за період до 1 лютого 2016 р. склали 6015,4 млн. дол., що підтвердило вже існуючі тенденції інвестування, відповідно до яких перше місце призначення українських прямих інвестицій зберігається за Кіпром – 5817,6 млн. дол. (Табл. 3).

Таблиця 3

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з України в економіці країн ЄС

Країна	Обсяги прямих інвестицій на 01.02.2016 р. (млн.дол.)	у % до підсумку
Всього у країні ЄС-28	6015,4	100,0
Кіпр	5817,6	96,7
Латвія	76,9	1,3
Польща	51,3	0,9
Іншікраїни ЄС	69,6	1,1
<i>Довідково:</i>		
Всього з України	6254,4	x
Всього у країні ЄС-15	23,7	x

Примітка. Інформацію наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: дані Державної служби статистики [2].

За останні п'ятиріччя Європейський Союз є одним з найбільших іноземних інвесторів України і в подальшому обсяги руху капіталу між країнами ЄС та Україною будуть зростати.

Останнім із аналізованих проявів впливу євроінтеграції на соціально-трудова сфера є входження у європейський освітній простір. З кожним роком для України відкривається все більше можливостей залучатись до освітніх програм Європейської Спільноти. Метою таких програм є активізація міжнародного співробітництва, обмін досвідом та підвищення мобільності серед студентів, викладачів, науковців європейських вищих навчальних закладів. (ТЕМПУС, ЕразмусМундус, Програма імені Жана Моне тощо. З метою включення у європейські процеси щодо уніфікації підготовки робочої сили, підвищення мобільності молоді та швидкого реагування на зміну попиту і пропозиції в межах європейського ринку праці, у 1999 році Україна, разом з 29 країнами, підписала Болонську конвенцію, завершення запровадження принципів якої Міністерством освіти і науки України планується у 2010 році. В цілому, впровадження принципів Болонської конвенції сприяє підвищенню якості освіти, мотивації студентів до навчання та самоосвіти для підвищення власної конкурентоспроможності через збільшення їх шансів успішного працевлаштування не лише на вітчизняному, а й на європейському ринку праці. Проте, студенти скаржаться на низьку можливість мобільності через вимоги до рівня достатку, які висувають Європейські країни до тих, хто в'їжджає на їх територію. Крім того, студенти не задоволені занадто сильною спрямованістю освіти на європейський ринок праці, якщо насправді їх мобільність залишилася такою ж низькою, як і до впровадження освітніх реформ, падінням якості освіти, яку надають вищі навчальні заклади країн Європи і при цьому підвищується вартість навчання. Аналіз результатів навчання за Болонською системою свідчить про те, що його впровадження призводить до зниження рівня якості освіти та її фрагментарного характеру, звуження спеціалізації освіти та зменшення рівня її доступності, що неминуче зумовлює зниження конкурентоспроможності випускників та найкраще підходить для підготовки якомога дешевшої робочої сили.

Проведений аналіз обсягів трудової міграції, іноземного інвестування та створення спільного з ЄС освітнього простору зумовлює виникнення для України нових викликів у напрямку проведення заходів стосовно підвищення конкурентоспроможності як всієї економіки так і вітчизняного ринку праці з метою максимізації позитивних наслідків від участі у євроінтеграційних процесах.

Використана література:

1. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задой, В. М. Тарасевича –К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416с.
2. Державна служба статистики України [*Електронний ресурс*]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

3. Звіт із світової міграція у 2014 році Майбутнє міграції: Розбудова дієвості заради змін (основні положення) / Представництво МОМ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iom.org.ua.

4. Малиновська О. Трудова міграція населення України / О. Малиновська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua>

5. Статистична служба ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/conferences>

6. Украинским мигрантам поставили диагноз – острая жажда самореализации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inpress.ua/ru/society/11816-ukraina-strana-potentsialnykh-migranto>

Скиба М. В.,

кандидат наук з державного управління, доцент

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ В УКРАЇНІ

Динамічний розвиток та глобалізація світогосподарських процесів посилюють потребу у політико-економічних дослідженнях процесів та явищ, що відбуваються в економіці та суспільстві, вимагаючи змін у предметному полі досліджень, теоретичних та методологічних підходах дослідження. Тематика сучасної політичної економії знайшла своє відображення у працях В.Базилевича, В.Бодрова, В.Геєця, О.Гриценка, Ю.Зайцева, П.Леоненка, А.Маслова, В.Савчука, В.Якубенка та багатьох інших вчених. Метою статті є дослідити стан розвитку сучасної політичної економії в Україні наприкінці ХХ початку ХХІ століття.

Перш ніж перейти до питання розвитку сучасної політичної економії в Україні варто зазначити, що у 2015 р. політична економія як наука відсвяткувала своє 400-річчя. Адже, саме у 1615 р. французьким меркантилістом Антуаном Монкретьєном де Ваттевілем був написаний «Трактат політична економія». Проте, варто зауважити, що як наука «Політична економія» сформувалась набагато пізніше. На думку В.Базилевича словосполучення «політична економія» виникло на рубежі ХVІ–ХVІІ ст., як наукова галузь та дисципліна сформувалась в останній третині ХVІІІ століття, а з початку ХІХ до кінця ХІХ ст. – це словосполучення, нарешті, утвердилось як загальновизнана назва економічної науки [1]. На думку Ю.Зайцева, після виходу у світ фундаментальної праці засновника неокласичного напрямку в економічній теорії Альфреда Маршала (1842–1924 рр.) «Принципи політичної економії» (1890 р.) класична політична економія розпадається на дві майже незалежні течії:

- перша будується на принципах неокласицизму, згодом: неокласичного синтезу (П. Самуельсон), неолібералізму та монетаризму (М.

Фрідмен), кейнсіанство (Дж. М. Кейнс), неокейнсіанство (Р. Харрод, Е. Хансен), посткейнсіанство (Джоан Робінсон, П. Сраффа);

- друга зберігаючи в основі своїй глибинні структурні елементи предмету класичної політичної економії, знаходить свій прояв та розвиток у концепціях: неомарксизму, неоортодоксальної політичної економії, радикальної політичної економії; субстантивистської політичної економії К.Поланьї; нової політичної економії; міжнародної (або глобальної) політичної економії; політичної економії середнього класу; політичної економії трансформаційних станів економічних систем тощо [2].

Варто підкреслити, що становлення *нової політичної економії* – галузі міждисциплінарних досліджень взаємодії політичної та економічної сфер суспільного розвитку, здійснюваних на методологічній основі теорії суспільного вибору (Дж.Б'юкенен, Г.Таллок, М.Олсон), а свій інтенсивний розвиток та наукове визнання нова політична економія отримує на рубежі ХХ–ХХІ ст., чим обумовлено її включення як однойменної дисципліни у програми провідних університетів світу.

Трансформації останньої чверті ХХ - початку ХХІ століття загострили потребу в теоретичному осмисленні нових реалій, ревізії та модернізації традиційного методологічного і понятійного апарату політичної економії в Україні, відмови від моноконцептуальної догматичної політичної економії, яка розвивалась здебільшого ізольовано від світової економічної науки, та необхідність її трансформації у поліконцептуальну, що вбирає в себе найвагоміші здобутки світової економічної думки. Наприклад, в роботах В.Черняка переосмислюються постулати про соціалістичну власність як незмінну передумову функціонування економічних відносин соціалізму, І.Лукінов наголошує на неоднорідності відносин власності. А.Гриценко обґрунтовує концепцію сумісно-роздільних відносин, інверсійного типу ринкової трансформації, інституційної архітекτονіки [3, 4, 5]. Ю.Пахомов досліджував глобальні проблеми сучасної цивілізації, обґрунтовував мету історичні принципи та синергетичний підхід до аналізу цивілізаційного розвитку. В.Савчук представив концепцію глобальної політичної економії. Будучи представниками школи міжнародної політичної економії В.Савчук та Ю.Зайцев в своїх роботах досліджують сутність, тенденції, спрямованість економічних та соціальних процесів, що відбуваються на планеті під впливом таких об'єктивних чинників як усупільнення виробництва і праці, поглиблення міжнародного поділу праці через кооперацію та інтеграцію економічного життя. В.Геєць висвітлює проблематику переходу до постіндустріального суспільства. В роботах А.Чухна зосереджено увагу на концепції інформаційно-інноваційної економіки, а також проблематиці інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу, як ключових складових постіндустріального розвитку. А.Гальчинський наголошує на необхідності ренесансу політичної економії, її трансформації у політичну нооекономіку, що закладає основу оновленої парадигми економічних знань, економіки Розуму. Вузловими

визначеннями нової епохи, що нині формується вчений називає «ноосферу - нооцивілізацію - нооекономіку» [6].

Варто додати, що протягом останніх двадцяти п'яти років в Україні активізувались дослідження інституціоналізму як альтернативного до мейнстріму напрямку економічної думки. Здійснюються наукові дослідження із використанням теоретико-методологічного апарату інституціоналізму. В дослідженнях українських вчених представлені найрізноманітніші напрями теорії сучасного інституціоналізму. У вузах сформовані наукові школи: «Інституційних досліджень економіки», «Теорія трансакційних витрат», «Інституціональна парадигма економічного розвитку» та ін.

Зацікавленість у проведенні досліджень у політекономічній площині та розвитку сучасної політичної економії в Україні доводить значна кількість монографій та захищених протягом останніх років докторських дисертацій. Наприклад, тематику інформаційної економіки досліджує А.Маслов, еволюційну синергетику - О.Завгородня, секторальну структуру економіки в умовах глобалізації - Е.Прушківська, зростання національної економіки - Г.Глуха, теорію випереджаючого економічного розвитку - О.Москаленко, інституціональні чинники розвитку сучасної соціально-економічної системи - Н.Литвиненко, фінансовий ринок в трансформаційній економіці - В.Смагін, фінансові та інтеграційні механізми модернізації економіки емерджентного типу - Л.Лазебник, самоорганізацію фондового ринку в умовах глобальної невизначеності - І.Шкодїна. Не менш перспективними є соціальний напрям розвитку сучасної політичної економії, що доводять захищені докторські дисертації З.Галушки (соціалізація трансформаційної економіки), К.Зайцевої (соціалізації ринку праці), І.Давидової (зайнятість як сфера реалізації інтелектуального капіталу), а також тематика глобалізації та сталого розвитку (М.Фоміна, А.Ігнатюк, Я.Кульчицький та ін.)

Аналіз вітчизняної наукової літератури з проблематики розвитку сучасної політичної економії в Україні наприкінці ХХ початку ХХІ ст. доводить активізацію досліджень у даному напрямі, що обумовлено динамічним розвитком та глобалізацією світогосподарських процесів. Сучасна політична економія позбулась моноконцептуальної догматичної політичної економії та вбирає в себе найвагоміші здобутки сучасної світової економічної думки. В провідних наукових установах країни з'являються нові напрями досліджень в межах сучасної політичної економії, в університетах формуються та розвиваються наукові школи.

Використана література:

1. Базилевич В. Політична економія з погляду історії та сучасності: роздуми до 400-річчя терміна «політична економія» / В. Базилевич // Економічна теорія. - 2015. - № 3. - С. 85-94.
2. Зайцев Ю.К., Савчук В.С. Сучасна політична економія: проблеми та інституціональне поле предмета і методології досліджень: навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2011. - 337 с.

3. Гриценко А. Інституціональна політична економія: методологічний потенціал та нові можливості / Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. / Спец. вип.: Методологічні проблеми сучасної політичної економії. - 2011. - С. 21-30.
4. Гриценко А. Політична економія: актуалізація проблематики, методологічний потенціал і сполученість з інституціоналізмом // Економічна теорія. — 2012. — № 1. — С. 5-20.
5. Гриценко А. Політична економія розділено-спільного світу: історія і сучасність / А. Гриценко // Економічна теорія. - 2015. - № 3. - С. 14-29
6. Гальчинський А. Політична нооекономіка / А. Гальчинський // Економічна теорія. - 2015. - № 3. - С. 43-55.

Шульга О. А.,

кандидат економічних наук, доцент

МІСЦЕ І РОЛЬ АГРАРНИХ ВІДНОСИН В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сільське господарство, як галузь, розвивається у тісному зв'язку з іншими галузями національної економіки. Її суб'єкти вступають в економічні відносини не лише між собою, але й з суб'єктами інших галузей економіки та з суспільством у цілому. Отже, аграрні відносини є складовою частиною системи економічних відносин суспільства.

Водночас сільське господарство відрізняється від інших галузей народного господарства рядом особливостей, які визначають його специфіку та специфіку організаційно-економічних і соціально-економічних відносин цієї галузі.

По-перше, на відміну від промисловості, для якої земля є лише загальною умовою функціонування, в сільському господарстві земля – головний об'єкт виробничих відносин і основний засіб виробництва.

По-друге, для сільського господарства характерним є збіг часу виробництва й робочого періоду, що породжує сезонний характер виробництва.

По-третє, в сільському господарстві тісно переплітаються економічні й природні процеси відтворення. Тому кінцевий результат є сума зусиль людини й природи.

По-четверте, складність і різноманітність економічних зв'язків, породжених входженням сільського господарства до АПК, а також переплетінням різноманітних форм власності.

Варто відмітити, що на сьогодні існують розбіжності в тлумаченні сутності «аграрних відносин». Так, О. С. Філоненко зазначає, що існує три найпоширеніші визначення даного поняття. Одні вчені вважають, що аграрні відносини – одна з найважливіших сторін виробничих відносин у різних суспільно-економічних формаціях, відносин з приводу використання землі та інших природних багатств. Інші вважають, що сутність аграрних відносин

визначається власністю на землю, тобто аграрні відносини зводяться до рентних відносин. А третя група вчених дотримується точки зору, згідно якої аграрні відносини слід розглядати в широкому і вузькому розумінні. У вузькому розумінні, аграрні відносини – це власне земельні відносини, а у широкому – це система відносин у сільському господарстві, його взаємозалежність від інших галузей агропромислового комплексу [7, с. 4]. Іншими словами, аграрні відносини в широкому розумінні мають риси агропромислових відносин.

Варто відмітити, що кожне з цих визначень вірне, але відображає сутність аграрних відносин обмежено. Адже аграрні відносини охоплюють не лише і земельні відносини, і рентні відносини, і відносини агропромислового комплексу у тій частині, що стосується безпосередньо сільськогосподарського виробництва. Однак, аграрні відносини також охоплюють особливості з'єднання працівника на землі із землею та засобами виробництва, умови кооперації сільськогосподарської праці, форми господарювання, завдяки яким реалізуються і земельні, і рентні і інші відносини [7, с. 5].

Таким чином, аграрні відносини є особливою формою виробничих відносин, яка виникає у сільському господарстві у зв'язку з використанням землі як специфічного засобу праці [7, с. 5].

Однак, важливо розмежовувати між собою аграрні і земельні відносини. У більшості літературних джерел аграрні відносини трактуються як виробничі відносини в сільському господарстві, що визначаються характером землеволодіння і землекористування [6, с. 19]; як економічні відносини, що складаються в суспільстві з приводу володіння і використання землі як головного засобу сільськогосподарського виробництва [2, с. 137] і т. д. Це свідчить про недостатньо глибокий аналіз їх сутності і ототожнення аграрних відносин із земельними.

Звичайно, специфіку аграрних відносин визначає те, що в сільському господарстві основним засобом виробництва є земля. Тому аграрні відносини, будучи ширшою категорією, включають земельні. Цей аспект стосується власне дослідження сфери сільськогосподарського виробництва, розподілу, обміну аграрної продукції тощо. Але потрібно брати до уваги той факт, що поза аграрною сферою земельні відносини існують самостійно, окремо від аграрних відносин, хоча їх взаємозв'язок і взаємовплив є очевидними.

Тому ми погоджуємося з думкою Є. М. Кирилюка, що землі несільськогосподарського призначення (землі населених пунктів, добувної промисловості, під промисловими й іншими об'єктами несільськогосподарського призначення, землі транспортних і електроенергетичних магістралей тощо) є об'єктом земельних відносин, які виходять за межі аграрних. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що земельні відносини є основою аграрних відносин, але ці відносини не тотожні між собою [1, с. 56].

Таким чином, аграрні відносини – це особливий вид економічних відносин, які формуються в суспільстві між його членами, господарствами та державою з приводу володіння, користування і розпорядження землею як головним засобом виробництва в сільському господарстві, а також виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції та розподілу доходів господарств. Вони включають також рентні відносини, що виникають з приводу виробництва і розподілу чистого доходу між виробниками, власниками землі та державою.

Однак, з метою найбільш повного вираження сутності аграрних відносин і виявлення їх структурних елементів варто трактувати аграрні відносини як комплекс відносин аграрної сфери, що існують у взаємозв'язку з відповідними відносинами соціально-економічної системи (економічними, соціальними, культурними тощо) і включають відносини з приводу виробництва, розподілу, обміну, а також споживання в аграрному виробництві та відносини його безперервного відновлення.

Запропоноване визначення сутності аграрних відносин дозволяє схематично уявити структуру системи аграрних відносин у такому вигляді: **суспільні відносини** в рамках конкретної соціально-економічної системи – **економічні відносини** (з приводу виробництва, розподілу, обміну й споживання) — **виробничі відносини**.

Перший блок аграрних відносин включає відносини державних та інших соціально-економічних інститутів з аграрною сферою, а також відображає вплив різного роду офіційних та неофіційних інституцій. Аграрна сфера – це не тільки сфера виробництва продукції (аграрна сфера виробництва), але й її розподілу, обміну, споживання (у тому числі й виробничого), сфера поширення соціальних відносин сільського населення, їх культури, звичаїв, традицій тощо [1, с. 58].

Узагальнюючи та аналізуючи визначення аграрних відносин, які даються в науковій літературі, ми доходимо висновку, що аграрні відносини можна розглядати на трьох рівнях:

1. аграрні відносини між економічними агентами всередині сільського господарства як особливої галузі економіки;
2. аграрні відносини у сфері міжгосподарських зв'язків сільського господарства з іншими галузями;
3. відносини суб'єктів аграрних відносин з державою.

Форми аграрних відносин необхідно розділити на три групи відповідно до наведеної вище різномірневої структури суспільних відносин у цілому:

- 1) суспільні форми аграрних відносин. До них необхідно віднести соціальні, культурні, звичаєві відносини тощо;
- 2) соціально-економічні форми аграрних відносин, ключовою складовою яких є відносини власності;
- 3) форми за конкретними видами економічних відносин у процесі суспільного відтворення: 1) відносини з приводу виробництва та розподілу

продукції (земельні, рентні, техніко-економічні, організаційно-економічні тощо); 2) відносини обміну (організаційно-економічні, відносини власності тощо); 3) відносини з приводу споживання продукції, відтворення робочої сили тощо [1, с. 59].

Отже, аграрні відносини являють собою сукупність не лише економічних (виробничих), але й соціальних, культурно-моральних відносин між людьми. Тобто аграрні відносини — це складова не лише економічних, а суспільних відносин.

Використана література:

1. Кирилук Є. М. Теоретико-методологічні аспекти системного аналізу сутності і структуризації аграрних відносин / Є. М. Кирилук // Вісник економічної науки України. – 2001. – №2. – С. 54-60.
2. Кукурудза І. І. Політична економія: матеріали до лекцій та семінарів / І. І. Кукурудза. – Вид. 2-ге, доп. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2007. – 368 с.
3. Экономическая теория: учебник / [В. И. Антипина и др.] ; под ред. И. П. Николаевой. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2006. – 573 с.
4. Економічна теорія: Політекономія : підручник / [Базилевич В. Д., Попов В. М., Базилевич К. С. та ін.]; під ред. В. Д. Базилевича. – 5-те вид., стер. – К. : Знання, 2006. – 615с.
5. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Б. Д. Гаврилишин (гол. ред.) – К. : Вид. центр «Академія», 2000. – Т. 1: А (абандон) – К (концентрація виробництва). – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
6. Советский энциклопедический словарь : [Ок. 80000 слов] / гл. ред. А. М. Прохоров. – 4-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1986. – 1599 с.
7. Філоненко О. С. Аграрні відносини: зміст, розвиток, майбутнє / О. С. Філоненко. – К.: Урожай, 1996. – 208 с.

Ілюхіна В.В.,

викладач

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Ефективність інноваційних процесів є однією з ключових ознак конкурентоспроможної економіки. Трансформаційні процеси, що відбулися у вітчизняній економіці у зв'язку з ринковою переорієнтацією, автоматично не забезпечили зміни характерної для радянських часів екстенсивної моделі розвитку, результатом чого є уповільнені темпи технологічного оновлення і модернізації національної економіки. Це зумовлює необхідність пошуку нових методологічних підходів та інструментів економічного стимулювання інноваційних процесів, як основного фактора конкурентоспроможності.

Способи проведення модернізації національної економіки, її технологічного оновлення є однією із центральних проблем в сучасній економічній теорії. Вона досліджувалася класичною школою макроекономіки, їй присвячено чимало сучасних як зарубіжних, так і вітчизняних наукових досліджень. Неокласична модель економічного зростання Р.Солоу започаткувала підхід до дослідження впливу нагромадження капіталу і технічних змін на економічне зростання. Зарубіжними вченими розроблено ряд теоретичних моделей, що розглядають взаємозв'язок між інвестиціями та економічним зростанням під кутом зору науково-технічного прогресу (моделі Н.Стоуки, Р.Лукаса, П.Ромера, Г.Гроссмана, Е.Хелпмана, розробки П.Самуелсона та В.Нордгауза). Глибока наукова розробка проблем, пов'язаних з подоланням інвестиційно-інноваційної кризи в Україні проводилася вітчизняними науковцями, зокрема А.Гальчинським, М.Герасимчуком, В.Гейцем, Б.Кваснюком, А.Москвиним, В.Найдьоновим та ін.

Однією із найбільш істотних причин техніко-технологічного відставання України є надто повільна модернізація виробничого комплексу країни через кількісну недостатність реальних інвестицій. Трансформаційний період вітчизняної економіки був обтяжений тривалою загальною дестабілізацією, а найбільше втрат зазнала інвестиційна сфера, що значно знизило рівень конкурентоспроможності та не дало провести оновлення національної економіки. За даними офіційної статистики, обсяги інвестицій в основний капітал скоротилися майже на 80% і на сьогодні інвестиційне забезпечення економіки залишилося дефіцитним – менше половини від рівня 1990 р.

Україні необхідне стабільне надходження інвестицій, яке б дозволило виправити негативні наслідки минулих років і забезпечило намічений інноваційний прорив і стале підвищення конкурентоспроможності. Відновлення зростаючої динаміки інвестицій є передумовою подальшого економічного розвитку України та забезпечення конкурентоспроможності і на сьогодні ця проблема виступає одним із найважливіших державних пріоритетів. Проведення модернізації може відбутися за двох основних умов: відновлення зростаючої інвестиційної динаміки та досягнення ефективних параметрів відтворення основного капіталу, що забезпечуватимуть швидкуй принципову заміну застарілих засобів праці новітніми технологіями, зокрема повномасштабний перехід до 5 і 6 технологічних укладів у виробництві.

Основні напрями сучасної політики модернізації національної економіки України полягають у врахуванні об'єктивних вимог науково-технічного прогресу та збільшенні частки капіталовкладень в інноваційне оновлення виробництва. Необхідно посилити інноваційну роль амортизаційної системи та використати систему оподаткування прибутку підприємств для створення інвестиційних стимулів. Коли основою розвитку національної економіки та її конкурентоспроможності стали інновації, вимагаються зміни пріоритетів державної науково-технічної політики та запровадження

прогресивних рішень щодо інвестування науково-технологічної сфери та здійснення прориву до передових технологій по тих галузях, що будучи традиційними для України, зберегли певну конкурентоспроможність, зокрема галузі харчової промисловості і машинобудування.

Сучасні економічні реалії України показують, що раціоналізація модернізаційних процесів поряд із необхідністю забезпечення певних інвестиційних гарантій є ключовими передумовами подальшого інвестиційно-інноваційного зростання економіки, а відтак, і зміцнення конкурентоспроможності. За висновками Інституту економіки та прогнозування НАН України достатня інвестиційна база може утворитися, якщо середньорічний темп загального приросту інвестицій у наступних роках підтримуватиметься на рівні щонайменше 12%, як це передбачено оптимістичним прогнозом інвестиційного розвитку України [2, с. 675–676].

Проведення прискореної модернізації вимагає інвестування науково-технологічної сфери, зокрема, у таких напрямках:

- збільшення частки інноваційного інвестування у загальному обсязі інвестування, для чого мають бути створені належні стимули, нормативні положення і правова база;

- збільшення обсягів і підвищення ефективності державної інвестиційно-інноваційної політики в частині пріоритетних науково-технічних програм і проектів;

- підвищення результативності державної інвестиційно-інноваційної політики шляхом визначення реалістичних пріоритетів з урахуванням ефективності кінцевого результату і запровадження системи їх програмно-цільового фінансування;

- створення розгалуженої системи економічних стимулів для інвестування інноваційних програм, проектів і ефективних суб'єктів інноваційної діяльності [2, с. 684–692].

Разом з тим, можливість підвищення конкурентоспроможності національної економіки, багато в чому залежить від наявних ресурсів, що можуть бути використані для оновлення, поряд з вищевказаними складовими регуляторної політики. Враховуючи реальні ресурси ВВП, важливо забезпечити проведення суто інноваційно-орієнтованої інвестиційної політики, яка б дозволила здійснити перехід до новітніх технологій в тих галузях, які, з одного боку, залишилися перспективними через свою порівняно низьку капіталоемність, а з іншого – є одними з тих видів діяльності, на яких традиційно спеціалізується Україна, з метою забезпечити необхідний прогрес і, тим самим, конкурентоспроможність. Зокрема, за такими ознаками в економіці України виділяються галузі харчової промисловості і машинобудування. Завдяки цим галузям можна буде, з одного боку, розвивати і задовольняти внутрішній ринок товарами споживчого призначення, а з іншого – конкурувати на зовнішніх ринках.

Використана література:

1. Національні заощадження та економічне зростання / За ред. д-ра екон. наук Б.Є.Кваснюка. – К.: "МП Леся", 2000. – С. 190–191.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / За ред. акад. НАН України В.М.Гейця. – К.: Ін-т екон. прогнозів.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
3. Модернізація основного капіталу – основи забезпечення конкурентоспроможності / О.С. Шнипко // Економіка і прогнозування. — 2006. — № 1. — С. 61-76.

Наукове видання

**Єдність навчання і наукових досліджень –
головний принцип університету**

**Збірник наукових праць
звітно-наукової конференції викладачів
кафедри економічної теорії за 2015 рік**

16 березня 2016 р.

Кафедра економічної теорії

Факультет соціально-психологічних наук та управління

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

Підписано до друку 24.06.2016 р. Формат 60x84/8.

Папір офісний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. др. арк. 2,1. Обл.-вид. арк. 1,7

Наклад 10 прим. Зам. № 547.

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію ДК № 1101 від 29.10.2002. (044) 234-75-87
Віддруковано в друкарні Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова (044) 239-30-26